

The Impact of the Belt and Road Initiative (BRI) on Enhancing China's Geo-Economic Influence in West Asia

Fereshte Mirhoseini¹

Abstract

Launched in 2013 with the aim of reconstructing global trade routes, China's Belt and Road Initiative (BRI) stands as one of the most significant geoeconomic undertakings of the twenty-first century, and, after more than a decade, has become a cornerstone of efforts to redefine patterns of power within the international system. From a geopolitical perspective, West Asia occupies a pivotal position in realizing the objectives of this initiative. Utilizing Power Transition Theory and adopting a geoeconomic approach, this research aims to examine the dimensions of China's expanding influence in West Asia through the BRI from 2013 to 2026. According to the article's hypothesis, the expansion of the BRI in West Asia through its geoeconomic dimensions contributes to a power transition from traditional actors, particularly the United States, toward China, thereby redefining the regional balance of power. Employing a descriptive-analytical method within a qualitative paradigm, this study relies on documentary research, the analysis of foreign policy documents, and recent data from international organizations and reputable think tanks to investigate China's increasing geoeconomic role in West Asia between 2013 and 2026. The findings indicate that the BRI has evolved into a sophisticated instrument for expanding China's geopolitical influence in the region. Furthermore, China's comprehensive strategic partnerships with regional states are strategically significant for balancing against U.S. influence. Notably, China's mediation that contributed to the restoration of relations between Iran and Saudi Arabia in March 2023, and its emerging role in responding to and managing regional conflicts, exemplified by the response to the U.S.-Israeli attacks on Iran in February 2026, underscore Beijing's rising capacity to engage in the management of regional disputes within the broader framework of the Belt and Road Initiative.

Keywords: United States, Belt and Road Initiative (BRI), geoeconomics, Power Transition Theory, Islamic Republic of Iran.

1. Department of Islamic Education, Farhangian University, Tehran, Iran.
fereshte.mirhosieni@cfu.ac.ir

Extended Abstract

1. Introduction

China's Belt and Road Initiative (BRI), launched in 2013 with the goal of reconstructing global trade routes, stands as one of the 21st century's largest geoeconomic initiatives. Over the past decade, it has evolved into a platform for redefining global power dynamics. From a geopolitical perspective, West Asia holds a central position in realizing the BRI's objectives. This research aims to examine, through the lens of Power Transition Theory and a geoeconomic approach, the expansion of China's influence via the BRI and its impact on the power structure in West Asia from 2013 to 2026. According to the research hypothesis, the expansion of China's BRI in West Asia leads to a geoeconomic power transition from traditional actors (the United States) toward China and a redefinition of the regional balance of power. The present study employs a descriptive-analytical method within a qualitative paradigm, based on documentary studies and up-to-date data from international institutions and reputable think tanks, to investigate China's growing geoeconomic power in West Asia (2013-2026). The findings indicate that the BRI has become an instrument for enhancing China's geopolitical influence in West Asia. China's "Comprehensive Strategic Partnerships" with regional countries hold strategic importance in balancing U.S. influence in the region. Furthermore, China's mediation in restoring Iran-Saudi Arabia relations (March 2023) reflects Beijing's emerging role in regional conflict management within the BRI framework.

2. Theoretical Framework

Power Transition Theory, pioneered by Organski (1958), conceptualizes the international system as a hierarchy governed by a dominant hegemon that establishes the status quo. The theory posits that as an emerging power accumulates capabilities, it may challenge the existing order, particularly if it perceives the prevailing systemic rules as detrimental to its interests. The nature of this transition, whether it results in peaceful integration or systemic conflict, is primarily determined by the challenger's level of satisfaction with the prevailing international order. This process unfolds through distinct stages, ranging from the achievement of power parity to the potential replacement of the incumbent leader. Within this framework, China's rapid economic expansion, rising military expenditures, and advances in cutting-edge technologies, such as artificial intelligence and quantum sciences, position it as a significant challenger to U.S. hegemony, signaling a profound shift in the global distribution of power. The rivalry between the U.S. and China—rooted in competing models of political governance, economic development, and

visions of world order— has intensified, with many analysts now speaking of the emergence of a Beijing Consensus in contrast to the Washington Consensus.

3. Methodology

This article addresses its central research question through library-based data collection and a descriptive-analytical approach to the examination and interpretation of the subject matter. The study relies on documentary sources, including academic literature, official documents, reports from international institutions, and relevant online sources. Data analysis was conducted using a qualitative approach, comparing findings with key propositions of Power Transition Theory.

4. Discussion

West Asia is situated at the crossroads of Asia, Africa, and Europe, with access to the Mediterranean, Red, Arabian, and Black Seas. Vital chokepoints such as the Bosphorus, the Dardanelles, Bab el-Mandeb, and the Strait of Hormuz play a key role in global energy transit and the connectivity network associated with the Belt and Road Initiative (BRI). Consequently, the region holds a strategic position due to the convergence of the BRI's land and maritime components. China's geoeconomic strategy seeks to align the BRI with local development initiatives, such as the national visions and development strategies of Egypt, Saudi Arabia, and Qatar, to strengthen regional connectivity and cooperation. Within the framework of Power Transition Theory, the BRI serves as a critical instrument through which China seeks to expand its influence in West Asia, thereby posing a significant challenge to the liberal order and Western economic predominance. The United States, moreover, frequently interprets the BRI as evidence of China's growing capacity to challenge its regional and global influence. Ultimately, the geoeconomic expansion associated with the BRI suggests China's increasing need to assume broader responsibilities and extend its security presence beyond its borders.

5. Conclusion

The Belt and Road Initiative (BRI) has transcended its economic origins to become a central instrument in China's challenge to the U.S.-led liberal order, facilitating a shift toward regional multipolarity. Within the framework of Power Transition Theory, the intensifying Sino-American competition in economic and technological spheres has encouraged Beijing to move beyond its traditional policy of non-interference toward a more active role in regional diplomacy and mediation, as evidenced by its role in the Saudi-Iranian rapprochement. Within this geopolitical reconfiguration, Iran emerges as a pivotal strategic hub due to its control of and proximity to vital energy and transit corridors. The China-Iran strategic partnership functions as a critical

balancing mechanism, potentially enhancing Iran's political autonomy while securing China's energy interests. However, to maximize this strategic window, Iran must adopt a multidimensional approach, including efforts to transform itself into a vital transit hub within global supply chains to strengthen its strategic value to China, while simultaneously navigating the Sino-American rivalry to attract diversified investment without falling into economic dependency. Iran's capacity to strategically position itself within this shifting global architecture will therefore shape its ability to protect and advance its national interests in the emerging international order.

تأثیر طرح کمربند و جاده بر افزایش نفوذ ژئواکونومیک چین در منطقه غرب آسیا

فرشته میرحسینی^۱

چکیده

طرح کمربند و جاده چین که از سال ۲۰۱۳ میلادی با هدف بازسازی مسیرهای تجارت جهانی آغاز شد، از بزرگ‌ترین ابتکارات ژئواکونومیک قرن بیست و یکم به شمار می‌آید؛ طرحی که اکنون با گذشت بیش از یک دهه به بستری برای بازتعریف الگوهای قدرت در نظام بین‌الملل تبدیل شده است. از منظر ژئوپلیتیکی، منطقه غرب آسیا جایگاهی محوری در تحقق اهداف این ابتکار دارد. هدف پژوهش حاضر این است که با بهره‌گیری از نظریه گذار قدرت و با رویکردی ژئواکونومیک به بررسی ابعاد گسترش نفوذ چین از طریق طرح کمربند و جاده بر نظام قدرت در منطقه غرب آسیا از سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۶ پردازد. مطابق فرضیه مقاله، گسترش طرح کمربند و جاده چین در منطقه غرب آسیا از بُعد ژئواکونومیک منجر به گذار قدرت از بازیگران سنتی (ایالات متحده) به سمت چین و بازتعریف موازنه قدرت در منطقه می‌شود. پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی و در چارچوب پارادایم کیفی، مبتنی بر مطالعات اسنادی و بهره‌گیری از داده‌های به‌روز نهادهای بین‌المللی و اندیشکده‌های معتبر، به بررسی نقش فزاینده قدرت ژئواکونومیک چین در غرب آسیا (۲۰۱۳-۲۰۲۶) پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ابتکار کمربند و جاده به ابزاری برای افزایش نفوذ ژئوپلیتیکی چین در غرب آسیا تبدیل شده است. «مشارکت استراتژیک جامع» چین با کشورهای منطقه از منظر توازن‌بخشی به نفوذ ایالات متحده در منطقه اهمیت راهبردی دارد. همچنین میانجی‌گری چین در ازسرگیری روابط ایران و عربستان (اسفند ۱۴۰۱) و حمله آمریکا و رژیم صهیونیستی به ایران (۹ اسفند ۱۴۰۴) بیانگر نقش نوظهور پکن در مدیریت منازعات منطقه‌ای در چارچوب ابتکار کمربند و جاده است.

واژه‌های کلیدی: چین، ایالات متحده آمریکا، جمهوری اسلامی ایران، ژئواکونومیک، طرح کمربند و جاده، گذار قدرت.

۱. استادیار، گروه آموزش معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

fereshte.mirhosieni@cfu.ac.ir

مطالعات سیاسی بین‌النهرین، ۱۴۰۵، دوره پنجم، شماره دوم، ۲۵۹-۲۹۲.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۳/۲۱، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۶/۱۶

Doi: 10.22126/mps.2026.14010.1167

ناشر: دانشگاه رازی

© نویسندگان.



۱. مقدمه

چین با طرح ابتکار «یک کمربند، یک راه» در سال ۲۰۱۳ چارچوبی جامع برای پیوند اقتصادی و سیاسی آسیا، آفریقا و اروپا ارائه داد. این ابتکار که شامل شش کریدور زمینی و یک مسیر دریایی است در گذر زمان ابعاد جدیدی چون «جاده ابریشم دیجیتال»، «سبز» و «فضایی» را نیز دربر گرفته است. این طرح نه تنها برنامه‌ای برای زیرساخت‌های فیزیکی و تجاری بلکه ابزاری ژئواکونومیک برای بازتعریف روابط قدرت در نظام بین‌الملل محسوب می‌شود. برخلاف جهانی‌سازی تحت رهبری غرب که با آزادسازی تجاری و ترویج حکمرانی دموکراتیک شناخته می‌شود، جهانی‌سازی چین محور بر دولت‌محوری، توسعه زیرساختی و همسویی استراتژیک با اهداف ژئوپلیتیکی پکن تکیه دارد.

در این چارچوب، منطقه غرب آسیا دارای جایگاهی ویژه در راهبرد کلان چین است. این منطقه با دارا بودن منابع عظیم انرژی و موقعیت ژئواستراتژیک، کانونی حیاتی در اجرای طرح کمربند و جاده است. کریدورهای انرژی و ترانزیت در غرب آسیا از جمله مسیرهای خلیج فارس، دریای عمان و کانال سوئز، محور اصلی اتصال شرق و غرب هستند و امنیت آن‌ها برای موفقیت طرح ضروری است.

از زمان آغاز طرح، سطح تعاملات سیاسی، اقتصادی و فناورانه چین با کشورهای غرب آسیا گسترش چشمگیری یافته است. چین با اکثر کشورهای منطقه توافق‌نامه‌های شراکت راهبردی امضا کرده و با برخی کشورهای منطقه از جمله جمهوری اسلامی ایران، همکاری‌های بلندمدتی همچون توافق ۲۵ ساله را امضا کرده است. تحولات ژئوپلیتیکی اخیر از جمله بازتنظیم توازن قوا و میل کشورهای منطقه به تنوع‌بخشی در روابط، فضای مساعدی برای نفوذ چین ایجاد کرده است. این کشور با بهره‌گیری از رویکرد ژئواکونومیک و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و فناوری، درصدد تثبیت جایگاه خود به‌عنوان ابرقدرتی است که بدون حضور نظامی گسترده، الگوی جدیدی از قدرت‌نمایی ارائه می‌دهد.

در سطح نظری، نظریه گذار قدرت چارچوب مناسبی برای تحلیل این روند فراهم می‌کند. بر پایه این نظریه، زمانی که قدرت نوظهور به سرعت در حال رشد است و از وضع موجود رضایت ندارد، احتمال رقابت با قدرت مسلط افزایش می‌یابد. از این منظر، افزایش حضور چین در غرب آسیا چالشی برای هژمونی ایالات متحده تلقی می‌شود؛ زیرا پکن تلاش دارد با دیپلماسی

اقتصادی، نفوذ سنتی واشنگتن را به تدریج کاهش دهد. در چنین بستری، تحلیل روابط چین و کشورهای غرب آسیا برای درک ماهیت نظم جهانی در حال گذار اهمیت بنیادین دارد. ضرورت این مطالعه در این واقعیت نهفته است که غرب آسیا به عنوان گرهی راهبردی، آزمونی برای مدل جهانی سازی چین محور است. درک جایگاه این منطقه در راهبرد کلان پکن و تأثیر آن بر رقابت میان چین و ایالات متحده نه تنها برای شناخت مسیر آینده نظم بین الملل بلکه برای سیاست گذاری کشورهای منطقه به ویژه جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با رقابت قدرت های بزرگ و گذار قدرت احتمالی حیاتی است. بازه زمانی پژوهش از زمان آغاز طرح ابتکار کمربند و جاده^۱ در سال ۲۰۱۳ تا سال ۲۰۲۶ است.

۲. پیشینه پژوهش

از سال ۲۰۱۳ سه جریان اصلی پژوهشی به بررسی پیامدهای این طرح پرداخته اند.

۲-۱. تأثیرات، فرصت ها و چالش های طرح بر ایران و منطقه غرب آسیا

بخش قابل توجهی از آثار فارسی بر نقش ژئواکونومیکي و ژئوپلیتیکي ایران در چارچوب این طرح تمرکز دارد. احدی (۱۳۹۹) گسترش نفوذ چین در غرب آسیا و ایران را پیامد اصلی طرح کمربند و جاده می داند. یزدانی و عبدی (۱۴۰۰) بر تأمین منافع اقتصادی و استراتژیک ایران در قالب این طرح تأکید دارند. حاجی زاده قوچان عتیق و همکاران (۱۴۰۰) بیان می کنند ایران با وجود موقعیت مرکزی در شبکه کمربند و جاده، بهره برداری کامل از مزایای آن را تجربه نکرده است. محمدی و صالحی (۱۴۰۱) از منظر سیاست نگاه به شرق، روابط چین و ایران را نمونه ای از وابستگی متقابل می دانند. آدمی و بخشی (۱۴۰۲) این وابستگی را در قالب قدرت نرم چین تحلیل کرده اند و افراسیابان و کوهکن (۱۴۰۲) افزایش سرمایه گذاری چین در ایران را عامل ارتقای اقتصاد سیاسی کشور معرفی کرده اند. این سیر پژوهشی به طور کلی بر ظرفیت های ایران در بهره برداری از طرح کمربند و جاده تمرکز دارد.

۲-۲. تأثیر طرح بر روابط قدرت های بزرگ و نظام امنیت جهانی

پژوهش های این گروه بر تأثیر طرح کمربند و جاده بر تعامل و رقابت چین با سایر قدرت ها از جمله آمریکا، روسیه، اروپا و ژاپن تمرکز کرده اند. عمده پژوهش های فارسی به تحلیل روابط

1. Belt and Road Initiative (BRI)

چین و آمریکا در چارچوب این طرح پرداخته‌اند. بهودی‌نژاد (۱۴۰۱) برخورد دو راهبرد کلان آمریکا (ایندوپاسیفیک)^۱ و چین (کمربند-راه) را عامل تغییر نظم خلیج فارس می‌داند. رضایی و همکاران (۱۴۰۱) رشد ژئواکونومیک چین را چالشگر هژمونی آمریکا معرفی می‌کنند. قلی‌زاده و میرنظامی (۱۴۰۱) در مقایسه‌ای تطبیقی این ابتکار با طرح‌های مارشال^۲ و مولوتوف^۳ بر تفاوت در پیامدهای ساختاری آن‌ها تأکید دارند. اشرفی و شیخ‌الاسلامی (۱۴۰۲) ابتکار را ابزار افزایش نفوذ ژئوپلیتیکی چین در سطوح منطقه‌ای و جهانی می‌دانند. کمال‌یار و همکاران (۱۴۰۳) رابطه راهبرد مهار آمریکا و گسترش حضور بین‌المللی چین را در قالب کمربند و جاده بررسی کرده‌اند. این دسته آثار بر اهمیت طرح در بازتعریف هژمونی جهانی تأکید می‌کنند.

۲-۳. مطالعات جهانی درباره ابعاد هژمونیک ابتکار چین

منابع انگلیسی عموماً ابتکار کمربند و جاده را ابزاری برای تثبیت موقعیت چین به‌عنوان قدرت جهانی تفسیر می‌کنند. تام میلر^۴ این ابتکار را گامی در جهت رسیدن چین به هژمونی تاریخی در آسیا می‌داند. از دیدگاه نادژه رولاند^۵ پروژه کمربند و جاده فراتر از پروژه‌های اقتصادی به‌منزله ابزاری برای چیرگی چین بر اوراسیا است. وانگ ای‌وی^۶ ابتکار را نشانه‌ای از چرخش بنیادین در جایگاه جهانی چین از کشور مشارکت‌کننده به کشور پیش‌برنده جهانی‌سازی می‌داند. کارمن آدامو مندرس^۷ طرح را ایجادکننده پارادایم جدید در سیاست بین‌الملل می‌داند. برونو ماکاس^۸ طرح را تجلی جاه‌طلبی چین برای ابرقدرتی و پیش‌درآمد نظم جهانی بر پایه ارزش‌های چینی معرفی می‌کند. مایکل گلنتز^۹ و همکاران بر چرخش موازنه قدرت جهانی از دید این پروژه تمرکز دارند. از نظر جان‌اتان هیلمن^{۱۰} اگر چین در اجرای این طرح موفق شود، نظم جهانی را بازخواهد ساخت

1. Indo-Pacific
2. Marshal
3. Molotov
4. Tom Miller
5. Nadege Roland
6. Wang Yiwei
7. Carmen Amado Mendes
8. Bruno Macaes
9. Michael Kontz
10. Jonathan Hilman

و در مرکز آن خواهد ایستاد. میشل روتا^۱ رقابت ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی چین و آمریکا در چارچوب این ابتکار را عامل تأثیرگذار بر برتری جهانی آینده می‌داند (Tammen et al, 2000). مرور پژوهش‌ها نشان می‌دهد که اغلب مطالعات از تلفیق میان نظریه گذار قدرت و رویکرد ژئواکونومیک غفلت کرده‌اند. پژوهش حاضر با اتکا بر این تلفیق می‌کوشد طرح کمر بند و جاده چین در غرب آسیا را به‌عنوان نمود گذار قدرت ژئواکونومیک در ساختار رقابت‌های جهانی بررسی کند.

۳. مبانی نظری: نظریه گذار قدرت^۲

نظریه انتقال قدرت نخستین بار توسط اورگانسکی^۳ (۱۹۵۸) در کتاب *سیاست جهانی* مطرح شد. او در این کتاب ظهور احتمالی چین و تأثیر آن بر نظم امنیتی بین‌المللی را پیش‌بینی کرده بود. اگرچه این نظریه آن زمان چندان مورد توجه قرار نگرفت اما با رشد چشمگیر چین در قرن بیست و یکم احیا شد. با اینکه اورگانسکی بنیان‌گذار این نظریه بود محققانی چون داگلاس لمکه^۴ و وسانگ کیم^۵، جک لوی^۶، ریچارد ند لبو^۷ و بنجامین والتینو^۸ آن را به یکی از چارچوب‌های اصلی تحلیل کشمکش قدرت میان ایالات متحده و چین بدل کردند. ادعای اصلی نظریه این است که نظام بین‌المللی سلسله‌مراتبی است؛ در رأس این هرم، قدرت مسلط قرار دارد که قوانین بازی یا وضعیت موجود را تعیین می‌کند و زیر سایه آن، قدرت‌های بزرگ، میانی، کوچک و در نهایت وابستگان جای می‌گیرند (Shehu, 2021).

قدرت مسلط با برقراری نظم و وضع قوانین از قدرت خود برای تضمین حداکثری منافع و تداوم امتیازاتش بهره می‌برد. با این حال، انباشت تدریجی قابلیت‌های یک قدرت نوظهور می‌تواند پویایی قدرت را تغییر دهد. با افزایش این قابلیت‌ها، قدرت نوظهور نسبت به نظم موجود که توسط هژمون برای تأمین منافع خود طراحی شده، ابراز نارضایتی می‌کند و برای تسریع فرایند گذار به مبارزه با هژمون می‌پردازد (Tammen et al, 2000).

-
1. Michelle Rota
 2. Power Transition Theory
 3. Organski
 4. Douglas Lemke
 5. Woosang Kim
 6. Jack Levy
 7. Richard Ned Lebow
 8. Benjamin Valentino

نظریه گذار قدرت نشان می‌دهد درجه رضایت قدرت نوظهور از نظم بین‌المللی، نقشی محوری در تعیین واکنش هژمون دارد. هرچه قدرت نوظهور از نظم فعلی راضی‌تر باشد، احتمال به چالش کشیدن قدرت مسلط کمتر است. با این حال، نارضایتی قدرت نوظهور از وضع موجود می‌تواند منجر به درگیری شود. تغییرات در پویایی قدرت و سطوح متفاوت برابری، نتایجی متغیر از درگیری تا ادغام را رقم می‌زند که به شاخص‌های خاص گذار بستگی دارد (Duan, 2025).

این نظریه فرایند رقابت ژئوپلیتیکی قدرت‌های بزرگ را به پنج مرحله تقسیم می‌کند. دو مرحله نخست با رهبری باثبات قدرت وضعیت موجود مشخص می‌شود. مرحله سوم زمانی است که چالشگر به برابری با قدرت مسلط دست می‌یابد. گذار به مراحل چهارم و پنجم در صورتی است که چالشگر تجدیدنظرطلب به رهبری باثبات برسد. در صورت اعمال کنترل دقیق هژمون بر سیستم بین‌المللی این گذار می‌تواند مسالمت‌آمیز باشد (Shehu, 2021).

بر اساس تئوری انتقال قدرت، عواملی نظیر جمعیت، وسعت و منابع طبیعی نقش تعیین‌کننده‌ای در نظام بین‌الملل دارند. چین به‌عنوان دومین کشور پرجمعیت، بزرگ‌ترین مصرف‌کننده انرژی، پیشروترین تولیدکننده برق و دومین تأمین‌کننده هزینه‌های دفاعی جهان شناخته می‌شود. وسعت چین نیز آن را در رتبه چهارم جهانی قرار داده است. نرخ رشد اقتصادی از دیگر شاخص‌های قدرت چین است که هم‌اکنون دومین مرکز اقتصاد جهانی بوده و طبق گزارش مرکز تحقیقات اقتصادی و تجاری انگلستان، ممکن است تا سال ۲۰۳۷ از ایالات متحده پیشی بگیرد و به بزرگ‌ترین اقتصاد دنیا بدل شود (Simonov, 2025). از منظر نظامی نیز چین نزدیک به نیم‌قرن سابقه مدیریت هسته‌ای داشته و بودجه نظامی‌اش رو به افزایش است. همچنین دو کشور در رقابت استراتژیک برای پیشبرد فناوری‌هایی همچون علوم کوانتومی، ارتباطات 5G، هوش مصنوعی، رباتیک و اکتشافات فضایی قرار دارند (Shehu, 2021).

۳-۱. گذار قدرت ایالات متحده آمریکا و چین؛ از همزیستی رقابتی تا بازدارندگی

متقابل

تنش‌های فزاینده ایالات متحده و چین، عنصر اصلی نظم بین‌المللی در حال تغییر است. رقابت راهبردی میان دو کشور شامل نبرد در تمام طیف‌ها برای کسب ثروت، قدرت و نفوذ جهانی است؛ رقابتی که ریشه در مدل‌های متضاد حکمرانی سیاسی، توسعه اقتصادی و دیدگاه‌های رقیب درباره ساختار نظم جهانی دارد. اکنون بسیاری از تحلیلگران از ظهور اجماع پکن در مقابل اجماع

واشنگتن سخن می‌گویند که به معنای شکل‌گیری نظم چینی در اقتصاد سیاسی بین‌الملل است (صالحی و همکاران، ۱۴۰۴: ۱۸). پرسش بنیادین این است که آیا چین قدرتی ناراضی و خواهان سرنگونی نظم تحت رهبری ایالات متحده است یا قدرتی خواهان وضعیت موجود است که تمایلی به بازنگری در آن ندارد؟

اورگانسکی (۱۹۵۸) با وجود فضای دوقطبی جنگ سرد، ظهور چین به‌عنوان قدرتمندترین کشور را اجتناب‌ناپذیر دانست و تنها نگران زمان رسیدن به این جایگاه بود. تامن^۱ و همکاران (۲۰۱۱) معتقدند انتقال قدرت کنونی سرنوشت‌ساز است؛ زیرا برای نخستین بار یک جامعه با بهره‌وری کمتر در مسیر پیشی گرفتن از یک جامعه پیشرفته پیشرو قرار گرفته است. لیم^۲ (۲۰۱۵) با اشاره به رشد هزینه‌های نظامی چین، تثبیت مدل چین و رویکرد پکن نسبت به نهادهای بین‌المللی، آن را دولتی ناراضی می‌داند و معتقد است منطق جنگ سرد و بازی جمع صفر در روابط دو کشور در شرق آسیا جریان دارد. گراهام آلیسون^۳ (۲۰۱۷) نیز این خطرات سیستمی را ناشی از ناسازگاری تمدنی در مفاهیم فرد، دولت و اقتصاد دانسته و تأکید می‌کند هر دو کشور خود را استثنایی و بی‌رقیب می‌دانند اما تنها یک جایگاه شماره یک وجود دارد. راجمن^۴ (۲۰۲۰) این گذار را به سوی جنگ سرد جدید می‌بیند؛ روندی که با تلاش واشنگتن برای قطع ارتباطات فناوری با چین (در پرونده‌هایی نظیر هواوی و تیک‌تاک) و ساخت پایگاه‌های نظامی پکن در دریای جنوبی چین در حال تشدید است.

با این حال، تحلیل ادبیات موجود نشان می‌دهد اکثر دانشمندان این گذار را جنگ سرد جدید نمی‌دانند. لبو و والتینو (۲۰۰۹) استدلال می‌کنند هزینه‌های نظامی چین با وجود افزایش، همچنان پایین‌تر از ایالات متحده است. گستر و ساندرز^۵ (۲۰۱۲) نیز با بررسی اولویت‌های سیاست خارجی پکن، چین را به دلیل تلاش برای حفظ روابط با همسایگان و متحدان آمریکا، یک قدرت وضعیت موجود توصیف می‌کنند. در حقیقت، رقابت استراتژیک کنونی فاقد سه عنصر رویارویی دوقطبی آمریکا و شوروی است:

- فقدان مبارزه ایدئولوژیک جهانی؛

1. Tamen

2. Lim

3. Graham Alison

4. Rachman

5. Castner & Sanders

- غیرممکن بودن تقسیم جهان به دو بلوک اقتصادی منفک در جامعه جهانی شده کنونی؛
- نبود نظام‌های ائتلافی متخاصم مشابه ناتو و ورشو (Christensen, 2021).

۳-۲. گذار قدرت؛ رقابت ژئوپلیتیکی ایالات متحده و چین در غرب آسیا

در دهه اخیر، کاهش نفوذ واشنگتن و حضور چین در غرب آسیا، این منطقه را به عرصه‌ای برای رقابت جهانی دو قدرت تبدیل کرده است. نفوذ چین چالش‌هایی جدی برای منافع ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی و ژئواکونومیکی ایالات متحده ایجاد کرده است؛ چرا که چین تنها رقیبی است که دارای جاه‌طلبی و قدرت اقتصادی، دیپلماتیک، نظامی و فناوریانه لازم برای شکل‌دهی به نظم بین‌المللی است. افزون بر این، پکن برای ظهور به‌عنوان مدعی منطقه‌ای نیازی به برابری کامل قدرت با واشنگتن ندارد (Shehu, 2021: 2-3).

منافع چین در منطقه فراتر از انرژی و شامل ملاحظات اقتصادی، فناوری و استراتژیک است. مشارکت‌های چین با کشورهای غرب آسیا در سه دسته جای می‌گیرند: مشارکت‌های استراتژیک جامع (مانند مصر، عربستان، ایران و امارات)، مشارکت‌های استراتژیک (شامل ترکیه، اردن، قطر، عراق، عمان و کویت) و مشارکت‌های استراتژیک جامع نوآورانه (مانند اسرائیل). همچنین چین روابط نزدیکی با سازمان‌های منطقه‌ای نظیر شورای همکاری خلیج فارس و مجمع همکاری چین-کشورهای عربی شکل داده و با انتشار سند سیاست عربی و دعوت از قدرت‌های منطقه برای پیوستن به بریکس و شانگهای، بر جاه‌طلبی خود برای شکل‌دهی به آینده ژئوپلیتیکی منطقه تأکید دارد (Chaziza, 2024: 11).

سیاست سنتی چین بر اصل عدم مداخله استوار است که در تقابل با رویکرد واشنگتن مبنی بر تأکید بر هنجارهای دموکراتیک قرار دارد. برای کشورهای غرب آسیا، رویکرد چین با تمایل آن‌ها به استقلال و تنوع‌بخشی به روابط خارجی همسو است؛ لذا چین را به‌عنوان منبع حمایتی می‌بینند که می‌توان از آن برای تعدیل سیاست‌های آمریکا بهره برد. این موضع بی‌طرفانه به چین فرصت داده تا در تلاش‌های میانجی‌گری (در سوریه، یمن، فلسطین و برجام) فعال‌تر شود (Christensen, 2021).

سیاست عدم مداخله چین صرفاً شامل مشارکت اقتصادی بدون هیچ پیش‌شرطی است. با این حال، این رویکرد محکوم به دوام نیست. در واقع، پکن بزرگ‌ترین واردکننده نفت غرب آسیاست اما به‌شدت به چتر امنیتی و حضور دریایی ایالات متحده متکی است تا جریان روان نفت

از غرب آسیا را تضمین کند. با توجه به اینکه ایالات متحده در حال کاهش حضور خود در منطقه است، واشنگتن دیگر قادر نخواهد بود این چتر امنیتی را برای منافع اقتصادی چین فراهم کند و جریان انرژی پکن را در برابر بی‌ثباتی سیاسی منطقه آسیب‌پذیر خواهد گذاشت. در حقیقت، نفوذ پکن در غرب آسیا عمدتاً اقتصادی بوده است. با این حال، نقش فزاینده چین در زمینه تجارت و سرمایه‌گذاری، جایگاه ژئوپلیتیکی برجسته‌ای به چین می‌دهد (Shehu, 2021: 56).

بر اساس نظریه گذار قدرت، ایالات متحده با پیامدهای جاه‌طلبی چین در غرب آسیا مخالف است. تحولات جاری نظیر رویارویی‌ها و بازدارندگی نشان‌دهنده ورود رقابت به مرحله سوم این نظریه است که شدیدترین نوع رقابت قدرت محسوب می‌شود. با این حال، پیش‌بینی اورگانسکی مبنی بر احتمال جنگ هژمونیک در غرب آسیا به شکلی کلاسیک صدق نمی‌کند. به نظر می‌رسد که این گذار ژئواکونومیک باشد؛ چرا که وابستگی متقابل اقتصادی، شکل جنگ را تعدیل و آن را به رقابتی ژئواکونومیک تبدیل کرده است.

۳-۳. طرح کمربند و جاده چین: گذار قدرت ژئواکونومیک

اصطلاح ژئواکونومیک به‌عنوان روشی نوین برای حکمرانی پس از جنگ سرد مورد توجه قرار گرفت. لوتواک و پیروانش قدرت اقتصادی را عاملی اساسی در توسعه اهداف استراتژیک کشورها دانستند. در عرصه بین‌المللی، رقابت صرفاً بر پایه قدرت نظامی و سیاسی نیست و اقتصاد می‌تواند به‌طور قابل توجهی بر رفتارهای خارجی دولت‌ها اثر بگذارد. از آنجایی که چین از اقتصاد برای اعمال قدرت در سطح بین‌المللی بهره می‌گیرد، مفهوم ژئواکونومیک به‌عنوان پیوند میان جغرافیا، قدرت و امنیت اقتصادی برای این کشور حیاتی است. افزایش چشمگیر قدرت اقتصادی چین، تمایل نخبگان حاکم برای مادی کردن این قدرت در صحنه بین‌المللی و نیز محدودیت‌های نظامی و سیاسی چین در نظام بین‌المللی تحت رهبری ایالات متحده، پکن را وادار کرده است تا برای تقویت جایگاه بین‌المللی خود رویکردی اقتصادی اتخاذ کند. در این راستا، ابتکار کمربند و راه می‌تواند با توسعه زیرساخت‌ها و کانال‌های ارتباطی به چین در گسترش همکاری‌های اقتصادی با غرب آسیا کمک کند (Madani, 2022: 56-57).

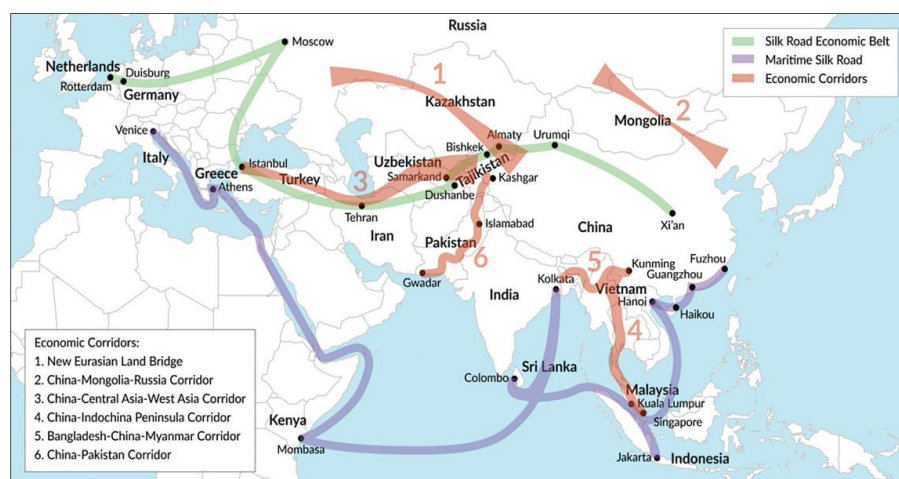
۳-۴. ابتکار کمربند و جاده؛ چارچوبی برای رقابت میان آمریکا و چین

چین اواخر سال ۲۰۱۳، پس از به قدرت رسیدن شی جین‌پینگ، پروژه‌ای بلندپروازانه و چندوجهی اقتصادی-بین‌المللی را مطرح کرد. شی ابتدا دو طرح پیشنهاد کرد: «کمربند اقتصادی

جاده ابریشم» مسیری زمینی که از چین به آسیای مرکزی و جنوبی، خاورمیانه و اروپا امتداد می‌یابد. «جاده ابریشم دریایی قرن بیست و یکم» مسیری دریایی که چین را از طریق خطوط اصلی کشتیرانی به جنوب شرق آسیا، خاورمیانه، آفریقا و اروپا متصل می‌کند. این پروژه به عنوان طرح «یک کمربند، یک جاده» شناخته شد که پکن از سال ۲۰۱۵ نام آن را به ابتکار کمربند و جاده تغییر داد (Yazdanshenas, 2024: 8-9).

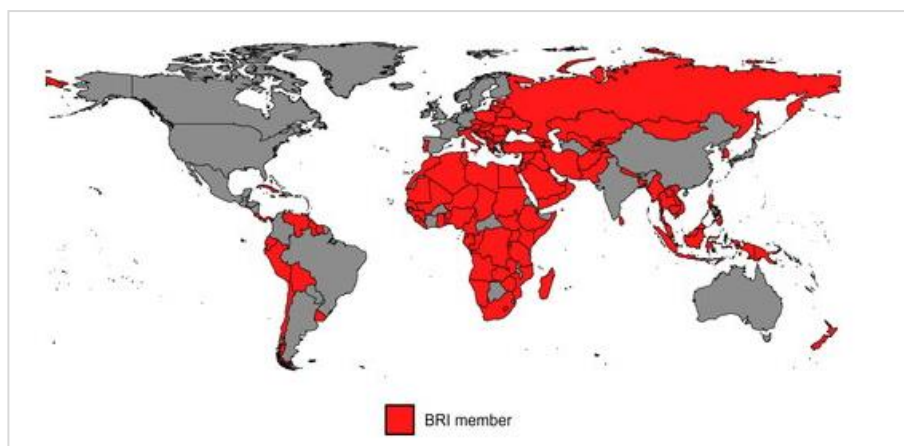
جاده ابریشم زمینی از شیان در چین آغاز و سپس از طریق شهرهای لانجو (استان گانسو) و ارومچی (سین کیانگ) که با قزاقستان هم‌مرز هستند به سمت غرب امتداد می‌یابد. این مسیر پس از آسیای مرکزی به سمت جنوب غربی روانه می‌شود و پس از عبور از ایران به عراق، سوریه و ترکیه می‌رسد. پس از استانبول به سمت شمال غربی ادامه یافته و بلغارستان، رومانی، جمهوری چک، آلمان و هلند را دربر می‌گیرد و سپس به سمت جنوب و شهر ونیز ایتالیا روانه می‌شود تا به جاده ابریشم دریایی متصل شود (Madani, 2022: 64).

جاده ابریشم دریایی از بندر چوانجو در استان فوجیان آغاز و از طریق شهرهای گوانگژو و هایکو به سمت جنوب و تنگه مالاکا حرکت می‌کند. این جاده دریایی از کوالالمپور به کلکته در هند رسیده و پس از عبور از اقیانوس هند به نایروبی در کنیا می‌رسد. از نایروبی مسیر به سمت شمال و اطراف شاخ آفریقا می‌رود و از طریق دریای سیاه به سمت سرزمین‌های مدیترانه حرکت کرده و پس از آتن به ونیز ختم می‌شود (نوده فراهانی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۷۰).



تصویر ۱. مسیرها و کریدورهای طرح کمربند و جاده (Koçakoğlu et al, 2020: 11)

محدوده جغرافیایی طرح کمربند و جاده با گذشت زمان گسترش یافته است؛ چین اجزای جدیدی مانند جاده ابریشم دیجیتال، جاده ابریشم سلامت و کمربند و جاده سبز را معرفی کرده است. اکنون این طرح بیش از ۱۵۰ کشور و ۳۰ سازمان بین‌المللی را در امتداد شش کریدور اقتصادی پوشش می‌دهد (Baabood, 2024: 4). همچنین، ۹۴ مسیر کشتیرانی به نام جاده ابریشم دریایی وجود دارد که به ۱۰۸ بندر در ۳۱ کشور می‌رسد (Zhangxu, 2023: 65).



تصویر ۲. کشورهای عضو طرح کمربند و جاده

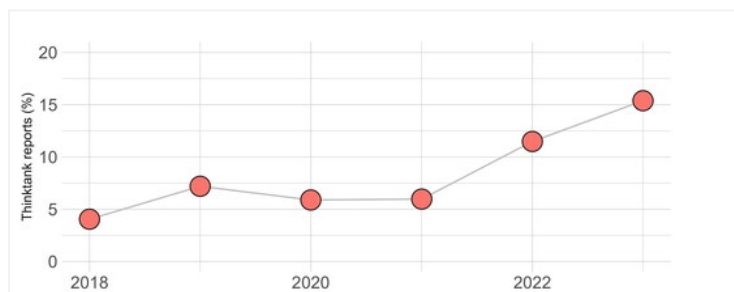
(Ketchley et al, 2025: 326)

مقامات چینی با این ایده که طرح کمربند و جاده ابزار سیاست خارجی برای افزایش نفوذ این کشور است، مخالفت کردند. وانگ یی، وزیر امور خارجه چین (۲۰۱۸) بیان کرد که طرح کمربند و جاده «نه طرح مارشال است و نه یک مفهوم ژئواستراتژیک، بلکه تلاشی برای ایجاد جامعه‌ای با آینده مشترک برای بشریت است.» رئیس‌جمهور شی نیز این طرح را «طرح همکاری اقتصادی نه یک اتحاد ژئوپلیتیکی یا نظامی معرفی کرد (میرترابی و کشوریان آزاد، ۱۴۰۳: ۳-۲). با این حال، دیدگاه غالب در اندیشه‌های آمریکایی طرح کمربند و جاده را ابزار راهبردی برای نفوذ ژئوپلیتیکی چین می‌داند که منافع امنیتی و اقتصادی آمریکا را به خطر می‌اندازد.

جدول ۱. گزارش‌های نهادهای آمریکایی درباره طرح کمربند و جاده

عنوان گزارش	نویسنده	مهم‌ترین دیدگاه‌ها	منبع گزارش
گزارش سالانه وزیر دفاع آمریکا به کنگره (۲۰۲۱)	وزیر دفاع ایالات متحده	ابتکار کمربند و جاده منافع توسعه‌ای و امنیتی برون‌مرزی چین را گسترش داده است؛ این امر چین را به گسترش حضور نظامی برای حفاظت از این منافع در خارج از کشور می‌کشانند.	commonslibrary.parliament.uk
بازگشت جنگ قدرت‌های بزرگ: سناریوهای درگیری نظام‌مند بین ایالات متحده و چین	اندیشکده رند	درگیری کم‌شدت بین آمریکا و چین در امتداد مسیرهای کمربند و جاده رخ خواهد داد. اختلال در کمربند و جاده و توسعه کریدورهای رقیب می‌تواند وضعیت پیچیده‌ای برای مهار ایران و چین ایجاد کند.	راجی و همکاران (۱۴۰۳: ۱۶۱)
دیدگاه‌های آمریکایی درباره طرح کمربند و راه؛ عوامل نگران‌کننده و امکانات همکاری (۲۰۱۹)	مؤسسه مطالعات آمریکا و چین	ابتکار باید به‌گونه‌ای شکل گیرد که همکاری و نه رقابت را در روابط آمریکا و چین گسترش دهد.	میرترابی و کشوریان آزاد (۱۴۰۳: ۴)
ارزیابی تلاش‌های آمریکا در مقابله با دیپلماسی زورمندانه کمربند و راه چین (۲۰۲۳)	کمیته روابط خارجی مجلس نمایندگان آمریکا	دیپلماسی کمربند و جاده تله بدهی برای کشورهای در حال توسعه ایجاد می‌کند و چین از آن برای افزایش نفوذ خود استفاده می‌کند.	میرترابی و کشوریان آزاد (۱۴۰۳: ۴)

در واقع اتاق‌های فکر سیاست خارجی ایالات متحده ابتکار کمربند و جاده را به‌عنوان تهدیدی برای منافع آمریکا در منا به تصویر می‌کشند.



نمودار ۱. افزایش گزارش‌های اتاق‌های فکر آمریکا درباره‌ی منا با موضوع ابتکار کمر بند و جاده

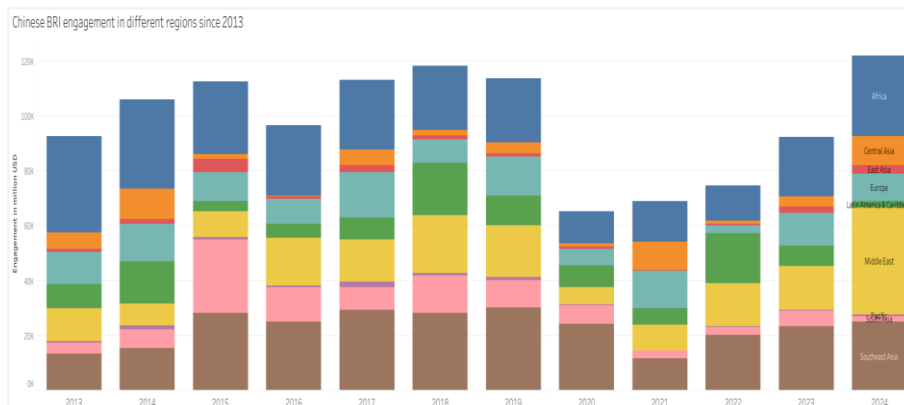
(Ketchley et al, 2025: 332)

مطابق اسناد رسمی، رویکرد آمریکا به این ابتکار به سمت مواجهه و تقابل گرایش یافته که در پیشبرد طرح‌های رقیبی نظیر آیمک نمود یافته است. با افزایش نگرانی‌های امنیتی، ترامپ (۲۰۱۷) چین را چالش اصلی استراتژیک برای امنیت ملی ایالات متحده معرفی کرد و گزارش راهبرد امنیت ملی دولت بایدن (۲۰۲۲) نیز چین را بزرگ‌ترین چالش ژئوپلیتیکی آمریکا توصیف کرد (میرترابی و کشوریان آزاد، ۱۴۰۳: ۳). طبق این گزارش جمهوری خلق چین ظرفیت بازشکل‌دهی به نظم بین‌المللی را به نفع خود دارد (Duan, 2025: 179) در واقع، هدف نهایی در سیاست توسعه مسالمت‌آمیز چین، بسترسازی برای از بین بردن هژمونی ایالات متحده است (سوری و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۰۷).

۴. تکامل الگوی فضایی همکاری بین چین و کشورهای غرب آسیا در

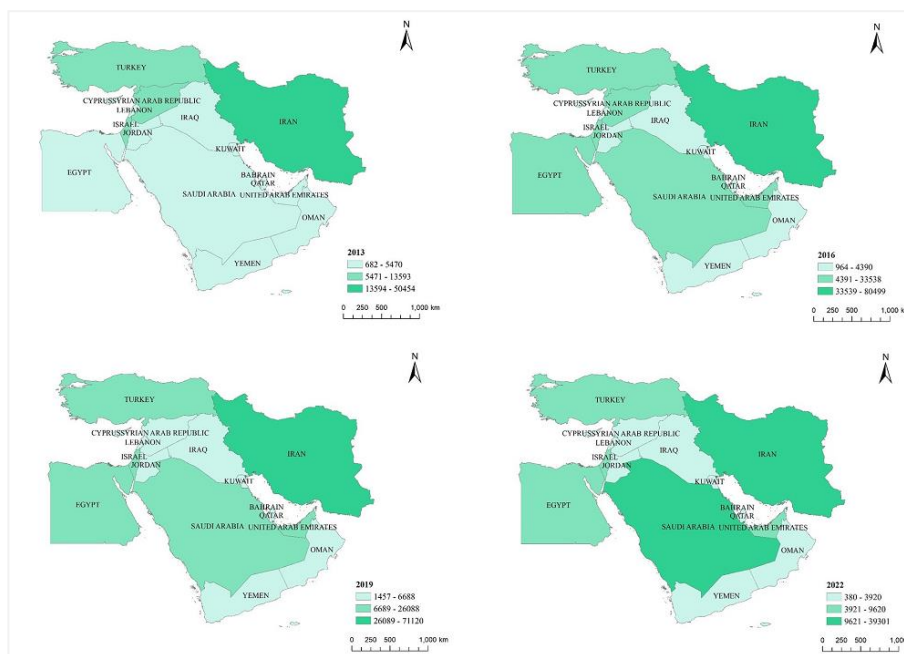
چارچوب طرح کمر بند و جاده

غرب آسیا در تقاطع سه قاره آسیا، آفریقا و اروپا قرار دارد و توسط دریاهای مدیترانه، سرخ، عرب و سیاه احاطه شده است. گلوگاه‌های حیاتی این منطقه همچون بسفر، داردانل، باب‌المندب و هرمز در انتقال انرژی جهانی و چارچوب ارتباطی طرح کمر بند و جاده نقشی کلیدی دارند؛ از این‌رو، این منطقه با تلاقی اجزای زمینی و دریایی طرح کمر بند و جاده، جایگاه استراتژیکی دارد. هدف ژئواکونومیک چین هم‌راستاسازی طرح کمر بند و جاده با ابتکارات توسعه محلی نظیر چشم‌اندازهای ۲۰۳۰ مصر، عربستان و قطر است (Chaziza, 2024: 8).



نمودار ۲. مشارکت طرح کمربند و جاده در مناطق مختلف ۲۰۲۴-۲۰۱۳ (Nedopil Wang, 2025)

از آغاز ابتکار کمربند و جاده (۲۰۱۳) همکاری‌های اقتصادی بین چین و منا در حوزه‌های مختلف به‌طور قابل‌توجهی رشد کرده است. در دوره ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۲، بیش از نیمی از کشورهای غرب آسیا تعامل غالب همکاری با چین داشتند (Chen et al, 2023: 7). تمام کشورهای منطقه بیش از ۵ سال است که عضو طرح کمربند و جاده هستند (Ketchley et al, 2025: 9).



تصویر ۳. الگوی فضایی روابط همکاری چین و کشورهای غرب آسیا (Chen et al, 2023: 8)

۴-۱. جایگاه غرب آسیا در طرح کمربند و جاده؛ جاده ابریشم زمینی و جاده

ابریشم دریایی

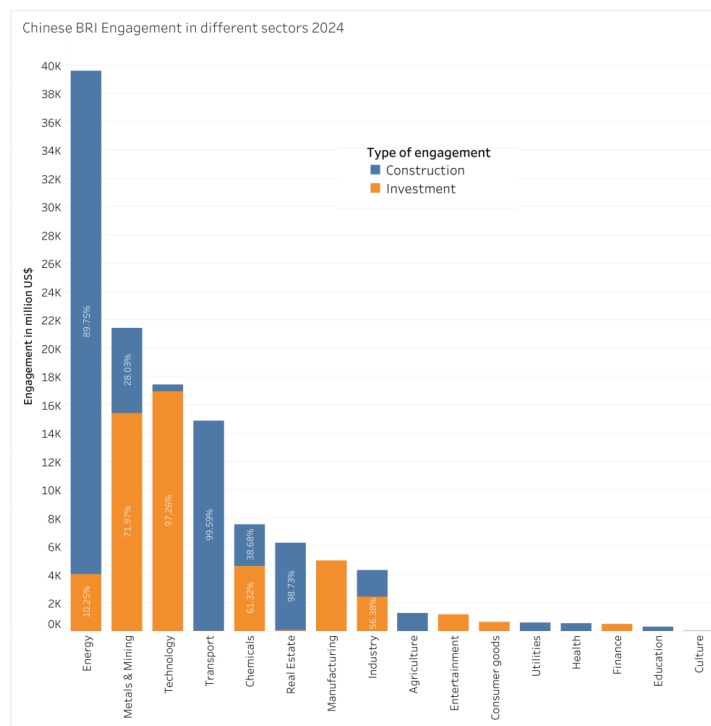
چین از سال ۲۰۱۶ به بزرگ‌ترین سرمایه‌گذار خارجی در غرب آسیا تبدیل شده است (Yazdanshenas, 2024: 6). بسیاری از بندرها، راه‌آهن‌ها، بزرگراه‌ها، نیروگاه‌ها، خطوط لوله، شهرک‌ها، پارک‌های صنعتی و مناطق آزاد تجاری که شرق و غرب را از خلیج فارس تا دریای مدیترانه متصل می‌کنند شامل هاب^۱های تولید و توزیع واکسن، پرتاب‌های ماهواره‌ای مشترک، اکتشافات قمری و همکاری در سیستم ناوبری ماهواره‌ای توسط شرکت‌های چینی در غرب آسیا ساخته شده‌اند (Shuja Uddin et al, 2025: 4606).

در حال حاضر، چین بزرگ‌ترین واردکننده و صادرکننده میان کشورهای شورای همکاری خلیج فارس است. نمونه‌ها شامل پروژه‌های همکاری نیروگاه خورشیدی ابری در عمان، حوضچه بزرگ جمع‌آوری آب باران در میتلا کویت و مذاکرات برای ایجاد منطقه تجارت آزاد چین-خلیج فارس است (Osiewicz, 2018: 221). پروژه‌های زیرساختی هسته اصلی طرح کمربند و جاده هستند. یکی از نمونه‌های قابل توجه، سرمایه‌گذاری شرکت کوسکو^۲ چین در بندر خلیفه است. هدف سرمایه‌گذاری‌ها در منطقه ویژه اقتصادی الدقم عمان ایجاد یک قطب صنعتی و لجستیکی مهم است. پارک صنعتی چین-عمان پروژه‌ای با اهمیت بالا در ابتکار کمربند و جاده است (Chatterjee, 2025: 570).

جاده ابریشم دریایی در غرب آسیا اهمیت بیشتری دارد؛ زیرا برخلاف مسیر زمینی، تعداد بیشتری از کشورهای منطقه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در سال ۲۰۱۳، چین به بزرگ‌ترین واردکننده نفت خام جهان تبدیل شد و تقریباً نیمی از نفت خام و ۱۰ تا ۲۰ درصد از گاز وارداتی آن از غرب آسیا تأمین می‌شود. از این رو، چین برای امنیت انرژی خود وابستگی شدیدی به این منطقه دارد (Middle East Council on Global Affairs, 2024: 6) به همین دلیل، پکن پروژه‌های حوزه انرژی را در اولویت قرار داده است و انتظار می‌رود انرژی در آینده نیز مرکزیت خود را در این طرح حفظ کند (Nedopil Wang, 2025).

1. Hub

2. COSCO



نمودار ۳. مشارکت طرح کمربند و جاده در بخش‌های مختلف و اهمیت جایگاه انرژی در غرب آسیا، ۲۰۲۴ (Nedopil Wang, 2025)

امنیت ناوبری یک نگرانی کلیدی برای چین است. اکثر کشتی‌هایی که کالاها از جمله نفت را بین چین و اروپا منتقل می‌کنند باید از چندین تنگه در منطقه عبور کنند. حدود یک‌سوم نفت خام حمل‌شده از دریا از تنگه هرمز در سواحل ایران و امارات متحده عربی عبور می‌کند. کالاهای دریایی بین چین و اروپا همچنین باید از تنگه باب‌المندب در سواحل جیبوتی و یمن عبور کنند. این امر واردات انرژی چین و کالاهای آن را در برابر اختلالات ناشی از دزدی دریایی، تنش‌های منطقه‌ای و درگیری آسیب‌پذیر می‌سازد.

کشورهای اولویت‌دار جاده ابریشم زمینی و دریایی عربستان، امارات متحده عربی، ایران و مصر هستند که پکن با آن‌ها مشارکت‌های راهبردی جامع منعقد کرده است (Watanabe, 2019: 2).

۴-۱-۱. عربستان سعودی

عربستان در دهه گذشته بزرگ‌ترین شریک تجاری چین در غرب آسیا بوده است. صادرات نفت و محصولات پتروشیمی عربستان و واردات ماشین‌آلات و کالاهای مصرفی چینی بخش عمده این تجارت را تشکیل می‌دهند. شرکت‌های چینی در تأسیسات پتروشیمی، ساخت و نگهداری نیروگاه‌های هسته‌ای و راکتورهای تحقیقاتی مشارکت دارند. این دو کشور پروژه‌های همکاری متعددی در ساخت زیرساخت‌ها، سرمایه‌گذاری، نیروی کار، کشاورزی و سایر زمینه‌ها دارند. نمونه‌ها شامل ساخت پل ملک حمد و پروژه قطار سبک شهری در مکه است. در سال ۲۰۱۶، شی جین پینگ از عربستان بازدید و ایجاد مشارکت استراتژیک جامع را اعلام کرد (Watanabe, 2019: 3). آن‌ها چندین توافق‌نامه و یادداشت تفاهم در زمینه‌های آموزش، سرمایه‌گذاری، انتقال فناوری و تجارت صنعتی امضا کردند. در سال ۲۰۲۲، شی جین پینگ دوباره از عربستان بازدید و همسویی طرح کمربند و جاده با استراتژی توسعه منطقه‌ای را تقویت کرد (Baabood, 2024: 5).

۴-۱-۲. امارات متحده عربی

موقعیت راهبردی و زیرساخت‌های توسعه‌یافته امارات را به یکی از مقاصد ترجیحی برای استراتژی «گام نهادن به جهان» چین تبدیل کرده است. امارات از اولین کشورهای بود که به طرح کمربند و جاده پیوست. در جولای ۲۰۱۸، سفر شی جین پینگ به امارات منجر به برقراری مشارکت استراتژیک جامع و تعمیق همکاری در زمینه‌های مختلف شد (Watanabe, 2019: 3). تجارت چین و امارات عمدتاً شامل صادرات نفت و گاز طبیعی امارات و واردات منسوجات، محصولات صنعتی سبک و ماشین‌آلات چینی است. امارات در تنگه هرمز قرار دارد که بخش عمده‌ای از نفت وارداتی چین از آن عبور می‌کند؛ بنابراین، برای اطمینان از عبور روان کشتی‌های حامل نفت به چین اهمیت دارد. امارات و چین توافق‌نامه‌هایی به ارزش تقریبی ۳,۴ میلیارد دلار برای تقویت نقش دبی به‌عنوان هاب لجستیک منطقه‌ای برای کالاهای چینی امضا کردند که شامل توسعه بندر جبل علی خواهد بود. بندر خلیفه ابوظبی نیز قرار است تحت طرح جاده ابریشم دریایی گسترش یابد.

۴-۱-۳. مصر

مصر در مرکز استراتژیک حمل‌ونقل زمینی بین آسیا، اروپا و آفریقا واقع شده که کانال سوئز، اقیانوس اطلس و اقیانوس هند را به هم متصل می‌کند. مصر از اولین کشورهای عربی-آفریقایی

است که با چین روابط دیپلماتیک برقرار کرد. در سال ۲۰۱۴، با به قدرت رسیدن عبدالفتاح السیسی و تثبیت تدریجی اوضاع سیاسی، وی از چین بازدید و دو کشور مشارکت استراتژیک جامع برقرار کردند و همکاری‌های بلندمدت در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، تجاری و فرهنگی را ترویج نمودند. از آن زمان، چین و مصر رابطه دوجانبه دوستانه را حفظ کرده‌اند که دارای تعاملات غالب همکاری هستند. چین در تسهیل برخی از طرح‌های شاخص مصر که تحت ریاست جمهوری السیسی آغاز شده نقش کلیدی دارد. ساخت پایتخت اداری جدید تا حدودی از طریق وام ۳ میلیارد دلاری توسط بانک صنعتی و بازرگانی چین تأمین مالی می‌شود. همچنین، چین در بازسازی کانال سوئز و پورت سعید و مناطق صنعتی مصر سرمایه‌گذاری کرده است (CSS (Analyses in Security Policy, 2019: 3).

۴-۱-۴. جمهوری اسلامی ایران؛ شریک راهبردی چین در غرب آسیا

ایران در مرکز یکی از شش کریدور زمینی طرح کمربند و جاده، یعنی کریدور چین-آسیای مرکزی-غرب آسیا، قرار دارد. همچنین به‌عنوان همسایه پاکستان ظرفیت اتصال به کریدور اقتصادی چین-پاکستان را دارد؛ کریدوری که نسبت به دیگر کریدورهای طرح کمربند و جاده توسعه‌یافته‌تر است. چین برای گسترش شراکت‌های انرژی با ایران تلاش قابل‌توجهی انجام می‌دهد؛ زیرا ایران یکی از محورهای مهم در ساختار امنیت انرژی چین به شمار می‌آید. ایران تنها کشور صادرکننده نفت در غرب آسیاست که با کشورهای آسیای مرکزی مرز مشترک دارد (Madani, 2022: 65) افزون بر این، ایران بر تنگه هرمز، به‌عنوان مسیر حیاتی انتقال نفت، اشراف دارد و از ذخایر قابل‌توجه نفت و گاز برخوردار است. از این‌رو، تقویت همکاری با تهران برای کاهش خطر اختلال در حمل‌ونقل دریایی از طریق تنگه هرمز ضروری است (Yazdanshenas, 2024: 6).

همچنین، ایران از جمله کشورهایی است که چین برای تنوع‌بخشی به تأمین‌کنندگان انرژی و کاهش وابستگی به عربستان، در پی گسترش تعامل با آن بوده است. در حالی که دیگر شرکای چین در غرب آسیا روابط نزدیکی با ایالات متحده دارند، ایران تنها کشوری است که رویکردی ضد‌هژمونیک به آمریکا دارد. یکی از نگرانی‌های پکن این است که واشنگتن پادشاهی‌های خلیج فارس را برای جلوگیری از تأمین نفت چین تحت فشار قرار دهد. از آنجا که چین ایران را بازیگری خصمانه نسبت به راهبرد ایالات متحده می‌داند، این نگرانی بر اهمیت ایران می‌افزاید.

بنابراین، در صورت تشدید تنش‌ها میان واشنگتن و پکن، تهران می‌تواند تنها شریک قابل‌اتکای چین برای حفظ دسترسی به منابع انرژی باشد (Chatterjee, 2025: 568).

دیپلماسی چین بر اساس بیست و چهار نوع توافق‌نامه شراکت با منطق سلسله‌مراتبی تعریف شده است. شراکت استراتژیک جامع در ششمین سطح شراکت بین چین و ایران قرار دارد (Saleh & Yazdanshenash, 2023: 382- 383). در مارس ۲۰۲۱، در جریان سفر وانگ یی، وزیر امور خارجه چین به ایران، دو کشور توافق‌نامه شراکت جامع راهبردی ۲۵ ساله را امضا کردند. هدف اصلی آن گسترش همکاری‌ها در حوزه‌های انرژی، بانکداری، کشاورزی، تجارت، گردشگری و فناوری و نیز ارتقای جایگاه ایران در «ابتکار کمربند و راه» است. «مشارکت استراتژیک جامع» نمایانگر منحصر به فرد بودن این توافق و اهمیت ایران در آینده تلاش چین برای سلطه جهانی و همچنین بازتعریف نظم بین‌المللی است. توافق‌نامه ۲۵ ساله ایران-چین نتیجه یک تغییر اساسی در سیاست خارجی و امنیتی ایران پس از خروج ایالات متحده از برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) و اعمال تحریم‌های جدید علیه ایران است. این امر موجب شد تا ایران با اتخاذ سیاست خارجی چرخش به سوی شرق برای خنثی کردن تحریم‌ها و تأثیرگذاری در نظام بین‌المللی به چین به‌عنوان بزرگ‌ترین مشتری انرژی در جهان نزدیک‌تر شود. مشارکت اقتصادی چین راهی برای ایران فراهم می‌کند تا به بازارهای بین‌المللی دست یابد. چین اغلب در مجمع‌های بین‌المللی در مسائل دیپلماتیک با ایران همکاری می‌کند. این موضع‌گیری مشترک می‌تواند جایگاه ایران را در صحنه جهانی تقویت کند. این توافق‌نامه به اندازه اهمیتش برای ایران برای چین نیز مهم است. ایران وزنه تعادلی برای تضعیف نفوذ ایالات متحده در غرب آسیا و همچنین بازتعریف نظم نوین جهانی است که یکی از ابعاد ابتکار کمربند و جاده است (Galan et al, 2023: 576). توافقات و شراکت‌های اخیر میان دو کشور که در قالب ابتکار «کمربند و جاده» و «شراکت جامع راهبردی ۲۵ ساله» نمود یافته‌اند، زمینه را برای همکاری‌های راهبردی بلندمدت میان آن‌ها فراهم می‌کنند (Elveren, 2024: 6- 7).

۴-۲. جایگاه غرب آسیا در طرح کمربند و جاده؛ جاده ابریشم دیجیتال^۱

جاده ابریشم دیجیتال (۲۰۱۵) با کریدورهای دریایی و زمینی درهم تنیده شده و جزء سوم این ابتکار محسوب می‌شود که با هدف بهبود اتصال در فناوری اطلاعات و ارتباطات، شامل

1. The Digital Silk Road

پروژه‌های هوش مصنوعی، رایانش ابری، فناوری مالی، شهرهای هوشمند و مخابرات است. جاه‌طلبی چین در استقرار شبکه 5G، توسعه کابل‌های فیبر نوری زیردریایی و پیشبرد سامانه ناوبری جهانی بیدو بر تعهد پکن به تقویت زیرساخت‌های دیجیتال در امتداد این مسیرها تأکید دارد (Chaziza, 2024: 11).

مطابق داده‌های مؤسسه بین‌المللی مطالعات استراتژیک، سرمایه‌گذاری‌های قابل توجه چین در زیرساخت‌های دیجیتال غرب آسیا با هدف گسترش نفوذ جهانی در سال‌های آینده ادامه خواهد یافت. این مسابقه فناوری میان قدرت‌های بزرگ، ائتلاف‌ها و حوزه‌های نفوذ تکنولوژیک-سیاسی ایجاد کرده که موازنه قوا را در منطقه تغییر می‌دهد (Chatterjee, 2025: 568). ادغام فناوری چینی در اکوسیستم‌های دیجیتال غرب آسیا پیامدهای عمیقی برای امنیت ملی و همکاری‌های دفاعی این کشورها با ایالات متحده دارد. شرکای خاورمیانه‌ای واشنگتن که به شبکه‌های 5G یا تجهیزات هوآوی وابسته‌اند، ممکن است نظام‌های حیاتی خود را در معرض آسیب‌هایی نظیر اختلال، دستکاری و جاسوسی قرار دهند (Chaziza, 2024: 12).

چین قصد دارد ردپای دیجیتال خود را از طریق ابتکاراتی چون «دبی هوشمند ۲۰۲۱»، «برنامه تحول ملی عربستان ۲۰۳۰» و «منطقه همکاری اقتصادی و تجاری سوئز چین-مصر ۲۰۱۶» گسترش دهد. توان مالی کشورهای خلیج فارس به شرکت‌های چینی اجازه می‌دهد راهکارهای خود را در مقیاسی بی‌سابقه در مقایسه با سایر کشورهای عضو کمربند و جاده پیاده کنند. در غرب آسیا، پروژه‌هایی مانند شبکه‌های پهنای باند و شهرهای هوشمند عمدتاً توسط غول‌های فناوری چینی مانند «هوآوی» و «زد.تی.ای» اجرا می‌شوند؛ هوآوی در ساخت شبکه‌های 5G با شرکت‌های مخابراتی امارات، عربستان، کویت، مصر و بحرین پیشتاز است (Middle East Council on Global Affairs, 2024: 6).

استفاده چین از زیرساخت‌های دیجیتال برای کسب نفوذ ژئوتکنولوژیک، با هدف تثبیت جایگاه این کشور به عنوان بازیگری کلیدی در ژئوپلیتیک جهانی انجام می‌شود (Chaziza, 2024: 1-2). واشنگتن با نگرانی از گسترش ردپای دیجیتال چین برای مهار آن به شرکای خود فشار آورده و از تهدید به کاهش اشتراک گذاری اطلاعات تا اعمال شروط در قراردادهای تسلیحاتی بهره برده است (Chiang, 2023). با این حال، کشورهای غرب آسیا در برابر محدود کردن همکاری با چین مقاومت کرده‌اند. برای نمونه، علی‌رغم اتهامات جاسوسی علیه هوآوی و تعلیق

فروش جنگنده‌های اف-۳۵ به امارات در ۲۰۲۱، این کشور ترجیح داد همکاری با هواوی را محدود نکند و در عوض به خرید جنگنده‌های ال-۱۵ چینی روی آورد (Zhao, 2022: 171-172).

۵. تأثیرات ژئواکونومیک طرح کمر بند و جاده بر غرب آسیا

با در نظر گرفتن نظریه گذار قدرت، طرح کمر بند و جاده نقش کلیدی در گسترش نفوذ چین در غرب آسیا دارد و نشان‌دهنده چالش قابل توجه برای نظم لیبرال و هژمونی اقتصادی آن است. طرح کمر بند و جاده، اغلب توسط ایالات متحده به عنوان نشانه‌ای از افول بیشتر از جایگاه مسلط خود تفسیر می‌شود. چشم‌انداز اقتصادی کمر بند و جاده نشان‌دهنده پیامی برای چین مبنی بر نیاز به گسترش مسئولیت‌ها و نفوذ امنیتی خود فراتر از مرزهایش است (Chaziza, 2024: 7-8).

۵-۱. مدل میانجی‌گری چین

میانجی‌گری در منازعات، نقطه تلاقی سیاست و نظامی‌گری و نیازمند پذیرش میانجی توسط طرفین درگیر به عنوان بازیگری بی‌طرف با قدرت سیاسی کافی است. چین به واسطه سوابق مداخله‌جویانه کمتر نسبت به ایالات متحده و تمرکز بر منطق توسعه، توانایی برقراری روابط دوستانه با کشورهای منطقه را داراست. پکن در مقام یک ابرقدرت مسئول و خیرخواه و عضو دائم شورای امنیت، گام‌های مؤثری برای میانجی‌گری در منازعات منطقه‌ای برداشته است (Sidto, 2020: 59).

۵-۱-۱. مدل همکاری دوگانه میان ایران و عربستان در چارچوب طرح کمر بند و جاده

همکاری چین در غرب آسیا از مدل همکاری تک‌محوری با ایران به سمت مدل همکاری دوگانه با ایران و عربستان حرکت می‌کند. عربستان و ایران به دلیل ذخایر عظیم انرژی، موقعیت‌های جغرافیایی استراتژیک و اهمیت مذهبی، جایگاه مهمی در غرب آسیا دارند و این امر آن‌ها را به کشورهای محوری برای طرح کمر بند و جاده چین تبدیل می‌کند. با این حال، به دلایل تاریخی، ایران و عربستان درگیر تضادهای شدیدی بوده‌اند و روابط دیپلماتیک خود را برای سال‌ها قطع کرده بودند.

در اسفند ۱۴۰۱ (مارس ۲۰۲۳)، با میانجی‌گری چین، ایران و عربستان با برقراری مجدد روابط موافقت کردند که سه طرف برای ترویج صلح و امنیت بین‌المللی با یکدیگر همکاری کنند.

از سرگیری روابط دیپلماتیک میان ایران و عربستان سعودی از طریق میانجی‌گری چین پس از وقفه‌ای هفت‌ساله، نشان‌دهنده نفوذ و نقش فزاینده پکن در غرب آسیا است (Yazdznshenas, 6: 2024). آشتی میان این دو قدرت بزرگ الگوی جدیدی را برای حل و فصل درگیری‌های مختلف در غرب آسیا فراهم می‌کند، ضمن آنکه نیروی محرکه قدرتمندی برای پیشبرد ابتکار کمربند و جاده فراهم می‌سازد.

این توافق نشان‌دهنده افزایش قابل توجه نفوذ چین در منطقه‌ای است که به طور سنتی تحت سلطه ایالات متحده است. پیمان عربستان-ایران در دورانی حاصل شد که روابط بین واشنگتن و ریاض به دلیل تضمین‌های امنیتی کاهش یافته آمریکا و تصمیم پادشاهی برای کاهش تولید نفت برای حمایت از قیمت‌های جهانی در جریان جنگ روسیه در اوکراین متشنج شده بود. برای عربستان این پیمان اهرم فشاری فزاینده برای کسب تضمین‌های امنیتی جدید از دولت بایدن فراهم کرد. در عین حال، برای ایران فرصتی برای فرار از انزوای دیپلماتیک و تعاملات اقتصادی است. برای چین این پیمان نشان‌دهنده تعمیق مشارکت منطقه‌ای و تحکیم موقعیت خود به عنوان یک بازیگر مهم در امور امنیتی منطقه است (Baabood, 2024: 3-4). روند جاری آشتی سعودی-ایرانی می‌تواند به افزایش امنیت طرح‌های کمربند و جاده از جمله مسیرهای حمل و نقل و زیرساخت‌های حیاتی کمک کند. این هماهنگی می‌تواند ریسک‌ها و عدم قطعیت‌های ژئوپلیتیکی بالقوه را کاهش داده و در عین حال همکاری‌های انرژی و تنوع بخشی به مشارکت‌ها در امتداد مسیرهای کلیدی کمربند و جاده را تقویت کند.

۵-۱-۲. میانجی‌گری بی‌طرفانه چین در حمله آمریکا و اسرائیل به ایران

در ۹ اسفند ۱۴۰۴ (۲۸ فوریه ۲۰۲۶)، همزمان با مذاکرات هسته‌ای، ایالات متحده و اسرائیل حمله نظامی هماهنگی را علیه ایران آغاز کردند. این اقدام تجاوزکارانه برخلاف منشور سازمان ملل، نشانگر شکستی فاجعه‌بار برای نظم جهانی آمریکایی است. انزوای این اقدام از همان ابتدا آشکار شد؛ بریتانیا مشارکت نکرد، فرانسه و اسپانیا از تأیید آن سر باز زدند و ناتو ماده دفاع جمعی را فعال نکرد. در نهایت، ناتوانی آمریکا در تحمیل اراده به ایران، باز کردن تنگه هرمز یا محافظت از متحدان منطقه‌ای، نمادی از افول جایگاه جهانی و منطقه‌ای آن است.

تصمیم ترامپ برای آغاز عملیات خشم حماسی ناشی از ملاحظات فراتر از تهدیدات فوری ایران، بازتاب استراتژی جدیدی برای حفظ هژمونی ایالات متحده و مهار رقبا با رویکردی

ژئواکونومیک است. این استراتژی بر کنترل نقاط استراتژیک (تنگه هرمز) و قطب‌های منابع (نفت) تمرکز دارد و تحت تأثیر رقابت راهبردی میان آمریکا و چین برای برتری در قرن ۲۱ شکل گرفته است. با توجه به اینکه چین بزرگ‌ترین واردکننده نفت جهان است و نیمی از نیاز روزانه خود را از خاورمیانه تأمین می‌کند، هرگونه تهدید علیه تنگه هرمز، مستقیماً امنیت انرژی چین را هدف قرار می‌دهد. این درگیری‌ها با بالا بردن قیمت نفت، علاوه بر شوک‌های اقتصادی و امنیتی، کریدورهای طرح کمربند و جاده را نیز با چالش جدی مواجه می‌کند.

اگرچه نگرانی اصلی چین تهدید منافع اقتصادی‌اش در این جنگ است، اما روند جنگ و نقش پکن موازنه قدرت جهانی را به نفع چین تغییر داد. این جنگ نشان داد که قدرت اقتصادی چین، کارآمدی سلاح‌انگاری دلار توسط آمریکا را کاهش داده است؛ ایران توانست با استفاده از یوآن، علی‌رغم تحریم‌ها، به تجارت نفت و کالاهای ضروری با چین ادامه دهد و حتی کشتی‌های عبوری از تنگه هرمز پرداخت‌های خود را به یوآن انجام دادند. علاوه بر این، چین به واسطه سال‌ها برنامه‌ریزی استراتژیک، تنوع‌بخشی به منابع و تغییرات ساختاری در سیستم انرژی، توانست این شوک را با تاب‌آوری نسبتاً بالایی پشت سر بگذارد.

در طول جنگ، پکن با تکیه بر نقش میانجی بی‌طرف، امنیت خلیج فارس را موضوعی با اهمیت جهانی قلمداد کرد و همزمان عملیات‌های آمریکا و اسرائیل را محکوم نمود. پکن با وتوی قطع‌نامه پیشنهادی بحرین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس در شورای امنیت، بر عدم قاطعیت متن در محکومیت متجاوزان تأکید کرد. استراتژی پکن برای کشاندن تهران به میز مذاکره، بر میانجی‌گری پشت‌پرده استوار بود؛ چین با واگذاری نقش مستقیم به پاکستان (به‌عنوان متحد شبکه کمربند و جاده)، تلاش کرد بدون پذیرش مسئولیت شکست در صورت فروپاشی آتش‌بس، موفقیت را به نام خود ثبت کند.

با انجام این کار، در سطح جهانی، چین تضاد روایتی را که مدت‌هاست به دنبال پیشبرد آن بوده تقویت کرده است: اینکه چین جایگزینی پایدارتر و با مداخله‌گری کمتر نسبت به رهبری مداخله‌گرایانه و بی‌ثبات‌کننده آمریکا است. همچنین، پکن از آسیب‌هایی که جنگ ایران به روابط آمریکا با متحدانش (به‌ویژه در اروپا و خاورمیانه) وارد کرده سود می‌برد. در سطح منطقه‌ای کشورهای حوزه خلیج فارس که از محدودیت‌های بازدارندگی نظامی آمریکا ناامید شده‌اند در حال تسریع استراتژی خود یعنی تنوع‌بخشی استراتژیک هستند. اگرچه تلاش‌ها برای کاهش

آسیب‌پذیری‌های یک ساختار امنیتی به‌شدت آمریکا محور لزوماً به معنای چرخش کامل به سمت پکن نیست، اما چین به‌عنوان یکی از متقاعدکننده‌ترین گزینه‌های جایگزین ظهور کرده است. جنگ ایران به چین این فرصت را داده است تا خود را به‌عنوان شریکی در میانجی‌گری، بازسازی و توسعه منطقه‌ای برای روزهای پس از جنگ در خاورمیانه معرفی کند. پکن برای به دست آوردن نفوذ، نیازی ندارد و یا نمی‌خواهد که جایگزین واشنگتن شود، بلکه تنها کافی است شرکای منطقه‌ای، قدرت آمریکا را پرهزینه و ناتوان در برقراری نظم بدانند.

مدل چین که بیشترین نمود آن در ابتکار کمربند و جاده مشهود است، بر پایه تقاضای انرژی، زیرساخت‌ها، بنادر، سیستم‌های دیجیتال و حفظ فاصله سیاسی از کارزارهای نظامی تحت رهبری غرب بنا شده است. اگر نیروهای آمریکایی و اسرائیلی نتوانند یک محیط منطقه‌ای پایدار ایجاد کنند، جایگزین ژئواکونومیک چین در مقایسه با آن‌ها جذاب‌تر خواهد شد. کشورهای خلیج فارس درک می‌کنند که پکن جایگزین ناو پنجم آمریکا نخواهد شد و سیستم دفاع موشکی فراهم نخواهد کرد؛ اما از زمان آغاز جنگ و شاید بیش از گذشته، بسیاری از کشورهای خلیج فارس آینده خود را نه از طریق همگرایی نظامی بلکه از طریق ژئواکونومیک و ژئوتکنولوژی تصور می‌کنند. در اینجا چین نه به‌عنوان ضامن امنیتی بلکه به‌عنوان شریکی در ساختار اقتصادی و تکنولوژیکی نقش مهمی ایفا می‌کند.

با این حال، این بحران محدودیت‌های رویکرد ریسک‌گریز چین را آشکار کرده است. چین نمی‌تواند (یا نمی‌خواهد) امنیت خلیج فارس را تأمین کند یا پشتوانه امنیتی معتبر برای شرکای منطقه‌ای فراهم آورد. زمانی که شرکای خلیج فارس به حفاظت نیاز دارند، ادبیات خویشنداری پکن کافی نیست (Minghao, 2026).

۶. نتیجه‌گیری

ابتکار کمربند و جاده صرفاً یک استراتژی توسعه اقتصادی نیست، بلکه ابزاری هدفمند برای به چالش کشیدن نظم نئولیبرال تحت رهبری واشنگتن است. این طرح با تکیه بر تقویت اتصال‌پذیری در ابعاد تجارت، زیرساخت‌ها، مالی و سیاسی در تضاد با مکانیسم‌های جهانی‌سازی سنتی عمل می‌کند و توانسته است جایگاه چین را از یک بازیگر صرفاً اقتصادی به عاملی تعیین‌کننده در چندقطبی‌گرایی نوظهور منطقه تغییر دهد.

بر اساس نظریه گذار قدرت، رقابت میان چین و ایالات متحده وارد مرحله‌ای شده است که در آن انتظار سطوح فزاینده‌ای از رویارویی در حوزه‌های اقتصادی و فناوری وجود دارد. اگرچه چین تا کنون با رویکردی محافظه‌کارانه از درگیری‌های امنیتی مستقیم اجتناب کرده تا از معماری امنیتی تحت رهبری آمریکا برای پیشبرد اهداف اقتصادی خود بهره ببرد، اما واقعیت‌های ژئوپلیتیک منطقه به‌ویژه افزایش وابستگی چین به انرژی و سرمایه‌گذاری‌های کلان، بُعد امنیتی را برای پکن اجتناب‌ناپذیر ساخته است. موفقیت طرح کمر بند و جاده مستقیماً با ثبات منطقه‌ای گره خورده است؛ امری که موجب شده چین سیاست سنتی عدم مداخله خود را تعدیل کرده و به سمت ایفای نقش فعال در صلح و میانجی‌گری حرکت کند.

در نخستین گام، میانجی‌گری چین در مارس ۲۰۲۳ برای ازسرگیری روابط دیپلماتیک میان ایران و عربستان سعودی نشان‌دهنده تحول در قدرت نرم و سخت این کشور در غرب آسیا بود. این اقدام نه تنها یک موفقیت دیپلماتیک بلکه الگوی جدیدی برای حل و فصل درگیری‌ها فراهم کرد که در آن، ثبات منطقه‌ای به عنوان پیش شرط توسعه اقتصادی تعریف می‌شود.

همچنین در جریان حملات نظامی ایالات متحده و اسرائیل به ایران در فوریه ۲۰۲۶، پکن با تکیه بر جایگاه خود به عنوان یک میانجی بی طرف و با محکومیت اقدامات متجاوزانه، تلاش کرد از گسترش بی ثباتی که امنیت انرژی و کریدورهای اقتصادی خود را تهدید می‌کند جلوگیری نماید. اگرچه چین با رویکردی استراتژیک و از طریق گروه‌های ثالث (مانند پاکستان) وارد مذاکرات شد تا ریسک‌های مستقیم را کاهش دهد، اما این اقدامات نشان داد که پکن با استفاده از ابزارهای ژئواکونومیک در حال بازتعریف قواعد بازی در منطقه است. در نهایت، اگرچه چین تمایلی به جایگزینی نظامی با واشنگتن ندارد اما با ارائه جایگزینی مبتنی بر ژئواکونومیک و ژئوتکنولوژی، کشورهای منطقه را به سمت بازنگری در استراتژی‌های امنیتی خود سوق داده است.

چالش اصلی برای چین در توانایی مستمرش برای بهره‌برداری از فرصت‌های اقتصادی متقابل در منطقه‌ای با بحران‌های سیاسی مکرر است. برای ایران، هدف کلیدی تبدیل شدن به هاب ترانزیتی حیاتی در شبکه جهانی زنجیره تأمین است تا اقتصاد آسیب‌دیده احیا و در برابر تحریم‌ها مصونیت یابد. تحقق این هدف نیازمند راهبردی چندوجهی است: ایران باید با تکمیل زیرساخت‌های طرح کمر بند و جاده نقش خود را به یک نقطه کانونی زنجیره تأمین تبدیل کند تا حمایت استراتژیک چین را تضمین نماید. همزمان تهران باید هوشمندانه مسیر همکاری اقتصادی،

سیاسی و امنیتی را به گونه‌ای تعریف کند که ظرفیت‌های بازدارندگی ملی خود را تقویت کرده و از ورود به یک وابستگی اقتصادی و امنیتی به پکن اجتناب ورزد. ایران باید بتواند از فضای رقابت چین و آمریکا به نفع جذب سرمایه‌گذاری‌های متنوع استفاده کند و در گذار قدرت جاری به بازیگری تبدیل شود که ساختار نوین نظم جهانی را به نفع منافع ملی خود مهندسی می‌کند.

منابع

- آدمی، علی؛ بخشی، رامین. (۱۴۰۲). «جایگاه ایران در ابتکار کمربند و جاده به‌عنوان سیاست قدرت نرم چین». *مطالعات قدرت نرم*، ۱۳(۱)، ۲۰۹-۲۳۰. https://www.spba.ir/article_174433.html
- احدی، پرویز. (۱۳۹۹). «استراتژی جاده و کمربند چین و نقش حوزه نفوذ ایران». *جامعه‌شناسی سیاسی ایران*، ۳(۳)، ۹۹۴-۱۰۱۷. <https://doi.org/10.30510/psi.2022.324382.2948>
- اشرفی، حمیدرضا؛ شیخ‌الاسلامی، محمدحسن. (۱۴۰۲). «رویکرد ایالات متحده آمریکا در قبال ابتکار کمربند-جاده در پرتو راهبرد کلان آمریکا در قبال چین (۲۰۱۳-۲۰۲۰)». *مطالعات کشورها*، ۱(۱)، ۱۳۱-۱۶۰. <https://doi.org/10.22059/jcountst.2023.91657>
- افراسیابان، وحید؛ کوهکن، علیرضا. (۱۴۰۲). «بررسی جایگاه اقتصاد سیاسی ایران در ابتکار جاده ابریشم دریایی چین». *دانشنامه علوم سیاسی*، ۴(۱۰)، ۲۰۱-۲۲۷. <https://epols.ir/digblog.php?p=71&ca>
- بهبودی‌نژاد، قدرت‌الله. (۱۴۰۱). «خلیج فارس بین استراتژی ایدئوپاسیفیک ایالات متحده و ابتکار کمربند و راه چین». *سیاست خارجی*، ۳۶(۴)، ۱۴۵-۱۷۴. <https://civilica.com/doc/2395572>
- حاجی‌زاده قوچان‌عتیق، زهرا؛ احمدی نوح‌دانی، سیروس؛ فرجی‌راد، عبدالرضا؛ مهکویی، حجت. (۱۴۰۰). «تبیین ژئوپلیتیکی طرح ابتکار کمربند-جاده چین و تأثیر آن بر روابط ایران با چین». *پژوهش‌های جغرافیایی سیاسی*، ۶(۲۳)، ۱۳۸-۱۵۶. <https://www.doi.org/10.22067/pg.2022.72586.1088>
- راجی، محمدهادی؛ گوهری‌مقدم، ابوذر؛ شاکری، مجید؛ کوشکی، مصطفی. (۱۴۰۳). «چهارچوب‌شناسی راهبرد آمریکا برای مهار جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر دوره بایدن». *مطالعات راهبردی*، ۲۷(۴)، ۱۴۳-۱۷۶. <https://doi.org/10.22034/srq.2024.493080.4220>
- رضایی، علی‌اکبر؛ رفیع، حسین؛ رفیع، امین. (۱۴۰۱). «روی کار آمدن طالبان و آینده طرح کمربند-راه چین در چارچوب نظریه هژمون». *سیاست کاربردی*، ۴(۱)، ۹۱-۱۱۳. <https://doi.org/AP-2207-1049>
- سوری، حسین؛ کیوان، حسن؛ رنجبر، قاسم. (۱۴۰۳). «منطقه ژئوپلیتیک خلیج فارس و سیاست موازنه نرم چین در برابر آمریکا». *مطالعات سیاسی بین‌النهرین*، ۳(۲)، ۱۹۵-۲۱۴. <https://doi.org/10.22126/mps.2025.11664.1053>

- صالحی، هوشنگ؛ رضایی، علیرضا؛ ترابی، قاسم. (۱۴۰۴). «تنگناهای یک‌جانبه‌گرایی هژمونی آمریکا در خاورمیانه پس از ۱۱ سپتامبر». *مطالعات سیاسی بین‌النهرین*، ۴(۱)، ۳۷-۱.
<https://doi.org/10.22126/mps.2025.12531.1075>
- قلی‌زاده، علی؛ میرنظامی، سید رضا. (۱۴۰۱). «مطالعه تطبیقی ابتکار جاده و کمربند چین با طرح مارشال آمریکا و طرح مولوتوف شوروی». *مطالعات بین‌المللی*، ۱۹(۲)، ۲۹-۷.
<https://doi.org/10.22034/isj.2022.336078.1798>
- کمال‌یار، احمد جاوید؛ میرترابی، سعید؛ مدرس، محمدولی. (۱۴۰۳). «راهبرد مهار آمریکا و گسترش حضور بین‌المللی چین در قالب ابتکار کمربند و راه». *پژوهش‌های روابط بین‌الملل*، ۱۴(۴)، ۶۳-۸۸.
<https://doi.org/10.22034/irr.2025.491459.2635>
- محمدی، سپیده؛ صالحی، مختار. (۱۴۰۱). «اقتصاد سیاسی راه ابریشم جدید چین و وابستگی متقابل ایران». *مطالعات روابط بین‌الملل*، ۵۸(۵)، ۱۷۵-۱۹۶.
<https://sanad.iau.ir/journal/prb/Article/694879?jid=694879>
- میرترابی، سید سعید، کشوریان آزاد، محسن. (۱۴۰۳). «رقابت قدرت‌های بزرگ و واکنش ایالات متحده در برابر ابتکار راه ابریشم چین». *تحقیقات سیاسی و بین‌المللی*، ۱۷(۶۱)، ۱-۱۶.
<https://civilica.com/doc/2113864>
- نوده فراهانی، اسماعیل؛ نیازی، محمد؛ نوده فراهانی، امیر. (۱۴۰۱). «ایران، چین جدید و افق‌گشایی کمربند راه». *مطالعات راهبردی فرهنگ*، ۲(۱)، ۱۵۱-۱۸۰.
<https://doi.org/10.22083/scsj.2022.153317>
- یزدانی، عنایت‌الله؛ عبدی، مونا. (۱۴۰۰). «ابتکار کمربند-راه چین و منافع جمهوری اسلامی ایران». *سیاست جهانی*، ۱۰(۲)، ۸۷-۱۳۰.
<https://doi.org/10.22124/wp.2021.18822.2756>

References

- Adami, A., & Bakhshi, R. (2023). "Iran's position in the Belt and Road Initiative as China's soft power policy". *Soft Power Studies Quarterly*, 13(1), 209-230. [In Persian].
https://www.spba.ir/article_174433.html
- Afrasiaban, V., & Kouhkan, A. (2023). "Investigating the position of Iran's political economy in China's maritime silk road initiative". *Encyclopedia of Political Science*, 4(10), 201-227. [In Persian].
<https://epols.ir/digblog.php?p=71&ca>
- Ahadi, P. (2020). "China's Belt and Road strategy and the role of Iran's sphere of influence". *Journal of Political Sociology of Iran*, 3(3), 994-1017. [In Persian].
<https://doi.org/10.30510/psi.2022.324382.2948>
- Allison, G. (2017). "China vs. America: Managing the next clash of civilizations". *Foreign Affairs*, 96(5).
<https://www.jstor.org/stable/44821871>
- Ashrafi, H., & Sheikh-Al-Islami, M. H. (2023). "The United States' approach to the Belt and Road Initiative in light of the U.S. grand strategy toward China (2013-2020)". *Studies of Countries*, 1(1), 131-160. [In Persian].
<https://doi.org/10.22059/jcountst.2023.91657>
- Baaboody, A. (2024). "The geopolitics of economic development in the Middle East". *Carnegie Endowment for International Peace*, 1-5. <https://carnegieendowment.org>
- Behboodi-Nejad, G. (2022). "The Persian Gulf between the U.S. Indo-Pacific strategy and China's Belt and Road Initiative". *Foreign Policy Quarterly*, 36(4), 145-174. [In Persian].
<https://civilica.com/doc/2395572>

- Chatterjee, S. (2025). "Multilateral connectivity projects and geopolitical implications through transport corridors in the Middle East". *Saudi Journal of Humanities and Social Sciences*, 10(12), 565-577. <https://saudijournals.com/articles/12199>
- Chaziza, M. (2024). "The US-China rivalry in the Middle East: Confrontation or competitive coexistence". *Contemporary Review of the Middle East*, 1-22. <https://doi.org/10.1177/23477989241240899>
- Chen, J., Yang, X., Wang, M., & Su, M. (2023). "Evolution of China's interaction with Middle Eastern countries under the Belt and Road Initiative". *PLoS ONE*, 18(11), 1-17. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0293426>
- Chiang, S. (2023, March 28). "U.S.-China tech rivalry will continue to put Chinese firms under intense scrutiny". *CNBC*. <https://www.cnbc.com/2023/03/29/us-china-techrivalry-will-put-chinese-firms-under-scrutiny.html>
- Christensen, T. (2021). "There will not be a new cold war: The limits of U.S.-Chinese competition". *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-03-24/there-will-not-benew-cold-war>
- Duan, X. (2025). "Challenging popular narratives: The course of power transition and Sino-US relations". *The Chinese Journal of International Politics*, 18(2), 173-195. <https://doi.org/10.1093/cjip/poaf002>
- Elveren, I. (2024). "Prospects and complexities of China-Iran relations, implications for the US, and regional & global repercussions". *CSAG Strategy Paper*, 1-12. <https://nesa-center.org>
- Galan, E., Leandro, F., & Duarte, P. (2023). *The Palgrave handbook of globalization with Chinese characteristics: The case of the Belt and Road Initiative*. Palgrave Macmillan. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-981-19-6700-9>
- Gholizadeh, A., & Mirnezami, S. R. (2022). "A comparative study of China's Belt and Road Initiative with the U.S. Marshall Plan and the Soviet Molotov Plan". *International Studies*, 19(2), 7-29. [In Persian]. <https://doi.org/10.22034/isj.2022.336078.1798>
- Hajizadeh Quchan-Atiq, Z., Ahmadi-Nohadani, S., Faraji-Rad, A., & Mahkoei, H. (2021). "Geopolitical explanation of China's 'Belt and Road Initiative' and its impact on Iran-China relations". *Political Geography Research*, 6(23), 138-156. [In Persian]. <https://www.doi.org/10.22067/pg.2022.72586.1088>
- Kamal Yar, A. J., Mirtorabi, S., & Modares, M. V. (2024). "U.S. containment strategy and the expansion of China's international presence through the Belt and Road Initiative". *International Relations Research*, 14(4), 63-88. [In Persian]. <https://doi.org/10.22034/irr.2025.491459.2635>
- Kastner, S., & Saunders, P. (2012). "Is China a status quo or revisionist state? Leadership travel as an empirical indicator of foreign policy priorities". *International Studies Quarterly*, 56(1), 163-177. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2478.2011.00697.x>
- Ketchley, N., Anderson, M., & Sending, O. (2025). "The Chinese are coming! US think tanks and the Belt and Road Initiative in the Middle East and North Africa". *Taylor & Francis Online*. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01402390.2025.2418132>
- Kim, W., & Ortega, J. (2004). "Exploring puzzles in power-transition theory: Implications for Sino-U.S. relations". *Security Studies*, 13(3), 143-170. <https://doi.org/10.1080/09636410490914077>
- Koçakoğlu, M., Sevinç, M., & Cançelik, M. (2020). "China's capital export within the through of Belt and Road Initiative: A model application for Turkey". *SSRG International Journal of Economics and Management Studies*, 7(2), 11. <https://doi.org/10.14445/23939125/IJEMS-V7I2P103>

- Lebow, R. N., & Valentino, B. (2009). "Lost in transition: A critical analysis of power transition theory". *International Relations*, 23(3), 389-410. <https://doi.org/10.1177/0047117809340481>
- Lim, H. (2015). "How (dis)satisfied is China? A power transition theory perspective". *Journal of Contemporary China*, 24(92), 280-297. <https://doi.org/10.1080/10670564.2014.932160>
- Madani, S. (2022). "Beyond geopolitics: A geoeconomic perspective of China-Iran Belt and Road Initiative relations". *Uluslararası İlişkiler*, 19(74), 53-72. <https://www.jstor.org/stable/27130876>
- Middle East Council on Global Affairs. (2024). *The Belt and Road Initiative ten years on: China and the Middle East in a changing geopolitical landscape*. <https://mecouncil.org>
- Minghao, Z. (2026, April 14). "The Iranian conflict and US-China power play". *Valdai Discussion Club*. <https://valdaiclub.com/a/highlights/the-iranian-conflict-and-us-china-power-play>
- Mirtorabi, S. S., & Keshavarian-Azad, M. (2024). "Great power competition and the U.S. response to China's silk road initiative". *Political and International Research Journal*, 17(61), 1-16. [In Persian]. <https://civilica.com/doc/2113864>
- Mohammadi, S., & Salehi, M. (2022). "The political economy of China's new silk road and Iran's interdependence". *International Relations Studies*, (58), 175-196. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/journal/prb/Article/694879?jid=694879>
- Nedopil Wang, C. (2025). "China Belt and Road Initiative (BRI) investment report 2024". *Green Finance & Development Center*. <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2024>
- Nodeh Farahani, E., Niyazi, M., & Nodeh Farahani, A. (2022). "Iran, new China, and the opening up of the Belt-Way". *Strategic Culture Studies*, 2(1), 151-180. [In Persian]. <https://doi.org/10.22083/scsj.2022.153317>
- Organski, A. (1958). *World politics*. Alfred A. Knopf.
- Osiewicz, P. (2018). "The Belt and Road Initiative (BRI): Implications for Iran-China relations". *Przegląd Strategiczny*, 11, 221-232. <https://doi.org/10.14746/ps.2018.1.16>
- Rachman, G. (2020). "A new cold war: Trump, Xi and the escalating US-China confrontation". *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/7b809c6a-f733-46f5-a312-9152aed28172>
- Raji, M. H., Gohari Moghaddam, A., Shakeri, M., & Koushki, M. (2025). "Understanding the Biden Administration's 'hybrid containment' strategy towards Iran". *Strategic Studies Quarterly*, 27(4), 143-176. [In Persian]. <https://doi.org/10.22034/srq.2024.493080.4220>
- Rezaei, A. A., Rafie, H., & Rafie, A. (2022). "The rise of the Taliban and the future of China's Belt and Road Initiative within the framework of hegemonic theory". *Applied Politics*, 4(1), 91-113. [In Persian]. [https://doi.org/AP-2207-1049\(R1\)](https://doi.org/AP-2207-1049(R1))
- Saleh, A., & Yazdanshenas, Z. (2023). "China-Iran strategic partnership and the future of US hegemony in the Persian Gulf region". *British Journal of Middle Eastern Studies*, 51, 377-400. <https://doi.org/10.1080/13530194.2023.2215188>
- Salehi, H., Rezaei, A., & Torabi, Q. (2025). "Challenges of hegemonism of the United States of America in the Middle East after September 11". *Mesopotamian Political Studies*, 4(1), 1-37. [In Persian]. <https://doi.org/10.22126/mps.2025.12531.1075>
- Shehu, E. (2021). *United States and China power transition in the Middle East: The cases of the Kingdom of Saudi Arabia and Islamic Republic of Iran*. Master's thesis, Università Ca' Foscari Venezia. <https://unitesi.unive.it/handle/20.500.14247/9398>

- Shuja Uddin, S., Aurangzeb, M., Khan, M., & Khan, A. T. (2025). "China's Belt and Road Initiative in the Middle East: Energy security, strategic realignment, and geopolitical implications". *Advance Social Science Archive Journal*, 4(1), 4604-4612. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17560881>
- Sidlo, K. (2020). "The role of China in the Middle East and North Africa (MENA): Beyond economic interests?" *European Institute of the Mediterranean*, 1-122. <https://www.iemed.org/publication>
- Simonov, M. (2025). "The Belt and Road Initiative and Partnership for Global Infrastructure and Investment: Comparison and current status". *Asia and the Global Economy*, 5(1), 100106. <https://doi.org/10.1016/j.aglobe.2025.100106>
- Souri, H., Keyvan, H., & Ranjbar, Q. (2024). "The geopolitical region of the Persian Gulf and China's soft balancing policy against the United States". *Mesopotamian Political Studies*, 3(2), 195-214. [In Persian]. <https://doi.org/10.22126/mps.2025.11664.1053>
- Tammen, R., Kugler, J., & Lemke, D. (2000). *Power transitions: Strategies for the 21st century*. CQ Press.
- Tammen, R., Kugler, J., & Lemke, D. (2011). *Power transition theory*. Trans Research Consortium. <https://static1.squarespace.com/static/576ef1a0be65941edd80cf7/t/578d56e22e69cfb%20b1192c4cf/1468880611440>
- Watanabe, L. (2019). "The Middle East and China's Belt and Road Initiative" (CSS Analyses in Security Policy, No. 254). *Centre for Security Studies*. <https://css.ethz.ch/en/center/CSS-news/2019/12/der-nahe-osten-und-chinas-neue-seidenstrasse.html>
- Yazdani, E., & Abdi, M. (2021). "China's Belt and Road Initiative and the interests of the Islamic Republic of Iran". *World Politics Quarterly*, 10(2), 87-130. [In Persian]. <https://doi.org/10.22124/wp.2021.18822.2756>
- Yazdanshenas, Z. (2024). "China's growing role in the Middle East". In *Friedrich-Ebert-Stiftung*. <https://collections.fes.de/publikationen/content/titleinfo/1571439>
- Zhangxu, Y. (2023). "Cooperation between China and Eastern Mediterranean countries in the context of the Belt and Road Initiative: Opportunities and challenges". *BRIQ Belt & Road Initiative Quarterly*, 4(2), 62-77. <https://briqjournal.com>
- Zhao, S. (2022). "The US-China rivalry in the emerging bipolar world: Hostility, alignment, and power balance". *Journal of Contemporary China*, 31(134), 169-185. <https://doi.org/10.1080/10670564.2021.1945733>